

Szerbia a választások után – politikai és gazdasági kockázatok a láthatáron

Novák Tamás

A szerbiai választások eredményeként nagy valószínűséggel a demokratikus erők alakítanak kormányt, de a koalíción belül jelentős törésvonalak és ellentétek lesznek. Valószínűsíthető, hogy inkább az EU-barát politika folytatódik az országban, azonban ez sem feleltetheti, hogy Koszovó státuszának közelgő rendezése továbbra is nagyfokú politikai destabilizációs tényezőt jelent: a nemzetközi közösség Koszovó függetlenségét támogatja, míg Szerbia ennek megakadályozására törekszik. Ez lényegét tekintve egységes támogatást élvez Szerbiában – noha az egyes pártok között a radikalizmust tekintve jelentősek a különbségek. A szerb parlament 2006 őszén alkotmánymódosítást fogadott el, amelybe belefoglalták, hogy „Koszovó és Metohia tartomány Szerbia területének alkotóeleme”. Az alkotmányt aztán népszavazás szentesítette, egyértelműen jelezve a külvilágnak Szerbia elkötelezettségét Koszovóval kapcsolatban. Ezáltal Szerbia időt nyert, bár aligha valószínű, hogy ez alapjaiban megváltoztatná a nemzetközi közösség Koszovóval kapcsolatos rendezési elképzeléseit.

Az ország gazdasága az elmúlt években fokozatosan stabilizálódott. Ebben meghatározó szerepe volt a nemzetközi szervezetek által is figyelemmel kísért egyensúly-orientált monetáris és fiskális politikának, a viszonylag stabil – de a belföldi lakosság számára mégsem teljesen megbízható – hazai fizetőeszköznek, a fokozatosan megélénkülő gazdasági növekedésnek, a jelentős nagyságú külföldi transzfernek (ami elsősorban a Nyugat-Európában vendégmunkásként dolgozó szerbektől származott, illetve a különböző segélyeket jelentette). 2000 óta a gazdasági növekedés gyors, de kiegyensúlyozatlan, az átlagosan mintegy 5,7 százalékos GDP-bővülés nagy éves ingadozást takar, s szerény beruházási aktivitással, mérsékelt foglalkoztatással és gyenge exportteljesítménnyel párosul, miközben a külső hiány és adósságállomány

magas szinten maradt, a folyó fizetési mérleg pedig a szegényes beruházási tevékenység és a számottevő viszonzatlan transzferek ellenére két számjegyű. Az infláció 2006-ban határozottan mérséklődött, köszönhetően a dinár erőteljes felértékelődésének, ami az importált inflációt visszafogta (amelynek Szerbiában nagyon fontos szerepe van a belföldi árak alakulásában). Ezek a folyamatok a gazdaság nagyfokú sebezhetőséget jelzik.

A gazdasági növekedés alapja a belföldi kereslet bővülése, s ez alapvetően a hitelfelvételi hajlandóságon nyugszik. A hitelek növekedésére alapozott keresletbővülés az elmúlt két évben megnehezítette az infláció árfolyam-politikai eszközökkel történő féken tartását is. Ezért a központi bank egyre szigorította a monetáris politikát: a hitelfelvétel növekedési üteme némiképp lassult (a pénzügyi közvetítés mélysége nemzetközi viszonylatban alacsony), a hazai fizetőeszköz komoly erősödésnek indult, következésképp az infláció 2006-ban mérséklődött. 2006 szeptemberében új árfolyam-politikára tért át a Szerb Nemzeti Bank, feladva a korábbi években az infláció mérséklését és a külső versenyképesség fenntartását egyidőben célzó, lényegében megvalósíthatatlan politikáját, s a korábbiakhoz képest jóval rugalmasabbá vált. A végcél az inflációkövető rendszer kialakítása. A nemzeti bank most már elsősorban az inflációra koncentrált, s ez, egy átmeneti időszak után, a dinár teljesen szabadon lebegéséhez vezet.

Fontos és nehezen áthidalható probléma, hogy a növekedés eddig nem tudta ellensúlyozni a kilencvenes években elszenvedett életszínvonalbeli veszteségeket, a stabilizációs kényszer miatti szigorú költségvetési politika lehetetlenné tette jelentős állami modernizációs beruházási programok megindítását, a magánberuházásokat pedig korlátozta a megkarítások hiánya (a külföldi adóssággeneráló beruházási források ugyanakkor rontják az

egyensúlyi mutatókat). Az egy főre jutó GDP (vásárlóerő-paritáson) alig éri el az EU-átlag 27 százalékát. (Érdemes megemlíteni azonban, hogy ez nem sokkal marad el a 2007-ben az Európai Unióhoz csatlakozott Románia és Bulgária értékeitől, de a fenntartható felzárkózás esélye egyelőre sokkal kisebb.)

A fenntartható gazdasági fejlődés megvalósításának egyik meghatározó akadálya a vállalati szektor átalakulásának lassúsága. Rendkívül sok a veszteségesen működő cég, amelyeknek a bezárása – a csődeljárás szigorú alkalmazása révén – drámaian növelné a munkanélküliséget. A vállalati szektor további súlyos problémáját jelenti, hogy a privatizáció során eddig a legjobb állapotú (állami, társadalmi, illetve vegyes tulajdonú) cégeket értékesítették, s mára az eladható vállalati portfólió nagymértékben romlott. Ebből jelentős ellentmondás származik: ha a vállalatok felszámolása megkezdődne, az a már most is nagyon súlyos munkanélküliséget tovább súlyosbítaná, amennyiben viszont az eddigi stratégiát folytatják, az a makrogazdasági problémák fennmaradását, a vállalatok jelentős veszteségtermelését tartósítja. A nem magánszférában tevékenykedő vállalatok veszteségei nyomasztó teherként nehezednek a hazai megtakarításokra, hozzájárulnak a külső egyensúlytalansághoz, és nagymértékben rontják a vállalati szektor versenyképességét is.

A makrogazdasági mutatók közül a legki egyensúlyozatlanabb a kereskedelmi és a folyó fizetési mérleg hiánya. A felzárkózó országokban általában természetes folyamat az import jelentős növekedése, mivel ez általában a beruházási javak behozatalát takarja (ún. modernizációs import). Szerbiában is részben ez a helyzet, azonban a külkereskedelmi egyensúlytalanság inkább a hazai exportálható termékek hiányára (és azok alacsony technológiai színvonalára), illetve a fogyasztási célú import jelentős szerepére utal. (A szerb export közel 40 százalékát teszi ki a vas és az acél, az egyéb fémek, a zöldség és a gyümölcs, a ruházati termékek és a gabonafélék.) A folyó fizetési mérleg hiánya évek óta meghaladja a GDP tíz százalékát, s a párizsi és a londoni klubbal szemben fennálló adósságleírás ellenére a külföldi adósság meghaladja a GDP 60 százalékát. A lakossági és vállalati bizalom hiányát mutatja a hosszabb távú gazdasági keretekkel kapcsolatosan, hogy a lakossági megtakarítások szinte egésze, és a bankhitelek háromnegyede euróban denominált, ami pedig az árfolyam rugalmasságának növekedésével egyre nagyobb valuta-kockázatot jelent.

A reálgazdaság fenntartható fejlődése és a makrogazdasági egyensúlyi mutatók megőrzé-

se közötti – az elmúlt években megoldhatatlannak bizonyult – ellentmondást a gazdaságpolitika is felismerte, ezért kitörési pontokat keres. Ennek eredményeként logikus, de az egyensúlyi fejlődés szempontjából kockázatos, a GDP mintegy 4,5 százalékát elérő állami beruházási programot hirdettek meg (nemzeti beruházási terv), ami alapvetően infrastrukturális beruházásokra (lakások, utak stb.) irányul. Ez a munkát terhelő járulékok csökkenésével párosulva a következő időszakban a költségvetés helyzetét is érinti, ami várhatóan a folyó fizetési mérleget is rontani fogja, s ezt nem tudja ellensúlyozni a monetáris politika szigorítása sem. A közgazdasági logika alapján belátható, hogy a mai nyitott világ gazdasági feltételek között, amikor a nemzetközi források megszerzése még a kevésbé egyensúlyi pályán mozgó országok számára is lényegesen könnyebb a korábbi évtizedekhez képest, nehezen elérhető a hosszabb távon is kiegyensúlyozott, sőt többlettel rendelkező költségvetést fenntartani olyan óriási felzárkózási kényszerekkel rendelkező országokban, mint Szerbia. Ugyanakkor a külgazdaságilag rendkívül kiszolgáltatott Szerbiában a fiskális politika fellazítása, gazdaságösztönző hatásai mellett is, súlyos gazdasági kockázatot jelent. A hazai megtakarítások hiányoznak a nem egyensúlyrontó állami beruházási politika megvalósításához, vagyis azok finanszírozása alapvetően külföldről történhet. Ezért ennek a stratégiának a fenntarthatósága a korábbi évekhez képest is nagyobb mértékben függ majd a külföldi hitelezők és közvetlen befektetők magatartásától.

*

A választások után Szerbia látszólagos politikai stabilitása változatlanul veszélyeket rejt magában. Ez a helyzet az elmúlt másfél évtized belpolitikai folyamatainak következménye, a demokratikus rendszerváltás kései és felemás megvalósulása és a nacionalizmus térhódítása. A politikai kockázat az elkövetkező egy-másfél év során növekvő lehet. Ennek oka, hogy a Koszovó helyzetének rendezésével kapcsolatos megoldási tervek befejező szakaszukhoz érnek, ami nem teljesen kiszámítható reakciókat válthat ki. Alapvető kérdés az is, hogy a stabilizációs és társulási megállapodás megkötéséről szóló tárgyalásokat az Európai Unió mikor lesz hajlandó ismét megnyitni, amivel az új politikai hatalomnak támogatást nyújtana.

* * * * *

Eddig megjelent számaink megtekinthetők és

letölthetők a www.vki.hu honlapról